

והי סוד השביעי נבואת משה רבינו. והוא שנאמין שהוא אביו של כל הנביאים שקדמו לפניו והבאים אחריו, הכל הם למטה ממנו במעלה, והוא בחיר ה' מכל המין האנושי, אשר השיג ממנו יתעלה יותר ממה שהשיג וישיג כל אדם שנמצא ושימצא. ושהוא עליו השלום הגיע לתכלית הרוממות מעל האנושיות עד שהשיג המעלה המלאכית ובעשה במעלת המלאכים, לא נשאר לפניו שום מסך שלא קרעו⁶⁶ ולא עצר בעדו שום מעצור גופני, ולא נשאר בו שום דבר מן החסרון לא מעט ולא הרבה, והושבתו בו הכוחות הדמיוניים והחושיים

משה⁶⁵, וההבדל השלישי שהנביא כאשר בא לו החזון ואף על פי שהוא במראה ועל ידי מלאך יחלשו כחותיו ומתחלחל גופו וירד עליו מורא עצום מאד כאלו הולך למות, כמו שביאר בדניאל כשדבר עמו גבריאל במראה אמר ולא נשאר בי כח והודי נהפך עלי למשחית ולא עצרתי כח. ואמר ואני הייתי נרדם על פני ופני ארצה, ואמר במראה נהפכו צירי עלי⁶⁸, ומשה אינו כן אלא יבואו הדבור ולא תארע לו חלחלה כלל והוא אמרו יתעלה ודבר ה' אל משה פנים אל פנים כאשר ידבר איש אל רעהו⁶⁴, כלומר כלשם שלא יארע לאדם שום חרדה מדברי חברו כך הוא עליו השלום לא היה נחרד מן הדבור ואף על פי שהוא פנים בפנים, וזה מחמת חוזק

ואחזר לענין היסוד הזה השביעי ואומר שנבואת משה רבינו נבדלה מנבואת כל שאר הנביאים בארבעה הבדלים, ההבדל הראשון שכל נביא אינו שיהיה אין ה' מדבר איתו כי אם על ידי אמצעי, ומשה בלי אמצעי כמו שאמר פה אל פה אדבר בו⁶⁷, וההבדל השני שכל נביא לא יבואו החזון אלא בזמן השינה כמו שאמר בכמה מקומות בתלום הלילה⁶⁶, ויחלם⁶⁷, בחלום חזיון לילה וכו'⁶⁸, והרבה מן הענין הזה, או ביום אחר תרדמה הנופלת על הנביא ומצב שבו שובתים כל חושיו ומתרוקנת מחשבתו כעין שינה⁶⁹, ומצב זה נקרא מחזה ומראה, ועליו הוא אומר במראות אלהים⁵⁰, ומשה בא לו הדבור ביום והוא עומד בין שני הכרובים כמו שהבטיחו ה' ונודעתי לך שם ודברתי אתך וכו'⁵¹, אמר יתעלה אם יהיה נביאכם ה' במראה אליו אתודע בחלום אדבר בו, לא כן עבדי

התחברו בשכל כמו שאמרנו. וההבדל הרביעי שכל הנביאים לא יבואם החזון ברצונם אלא ברצון ה', ויש שישאר הנביא כמה שנים ולא יבואו חזון, ויש שמבקשין מן הנביא להודיעם דבר בנבואה⁵⁵ וישאר עד שתבוא לו הנבואה אחר ימים או אחר חדשים או לא תבוא לו כלל. וכבר ראינו מהם מי שהתכוון על ידי שמחת הלב וזוכך המחשבה כמו שעשה אלישע באמרו ועתה קחו לי מנגן⁵⁶ אז בא לו החזון. ואין זה הכרחי שיתנבא כל זמן שיתכוון, אבל משה הבינו כל זמן שירצה אמר עמדו ואשמעה מה יצוה ה' לכם⁵⁷, ואמר דבר אל אהרן אחיד ואל יבוא בכל עת⁵⁸, ואמרו אהרן בבל יבוא ואין משה בבל יבוא⁵⁹.

מלאך
2

3 אזר אלו
מ'ק

זרשת וירא: אם נא מצאתי חן בעיניך אל נא תעבור מעל עבדך. והבינו בזה רז"ל (שבת קכז). שגדולה הכנסת אורחים יותר מהקבלת פני שכניה. שמצות הכנסת אורחים, [כחלק ממסגרת כל המצוות שבין אדם לחברו], מיוסדת היא על היסוד של כבוד הבריות. ונראה שכאן רצה הקב"ה לנסות את אברהם אבינו לראות אם יפסיק באמצע להראות כבוד הבריות או לא. [דאחרת אי אפשר להבין מ"ט נראה אליו ד' בדוקא בשעה זו ששלח אליו את ג' המלאכים]. וכשעמד אברהם אבינו בנסיון זה, והפסיק בכדי לקיים מצות הכנסת אורחים, אמר עליו הקב"ה כי דעתו למען אשר יצוה וכו' ושמו דרך ד' לעשות צדקה ומשפט וכו', כלומר, שהוא יודע בטוב לדקדק יפה בענין הזה של כבוד הבריות, בניגוד לאנשי סדום שאינם מכירים בכלל בענין הזה. והיינו נמי טעמא דדין המשנה רפי"ב דברכות, היה קורא בתורה ... שואל מפני הכבוד ומשיב וכו', דקריאת שמע עניינה קבלת עול מלכות שמים וקבלת עול מצוות, [כנזכר במשנה שמה], וחלק-עצמי מקבלת המצוות צריכה להיות גם קבלת כל המצוות שבין אדם לחברו.

ו"אז דאין מלאך אחד כו'. פירוש טעם הדבר שענין המלאך הוא השליחות, ולכך נקרא 'מלאך' לשון שליחות⁶⁰, ושמות המלאכים הוא לפי השליחות שנשלחו⁶¹, לכך אם מלאך אחד עושה שתי שליחות היה מלאך אחד שני מלאכים⁶². וכן כעצמו⁶³ אם שני מלאכים עושים שליחות אחד - יהיו שני מלאכים מלאך אחד, אחרי שעיקר עצמות המלאכים השליחות, שלזה הם נבראים לעשות שליחות בוראים⁶⁴. ויש מפרשים⁶⁵ מפני שאין זה כבודו של מקום שיהיה משתמש במלאך אחד שני דברים - כאילו היה חסר שלוחים, ונאמר (איז נס, ג) "היש מספר לגדודי". ואין שני מלאכים עושים שליחות אחד - שהיה זה נראה כאילו מכלתי יכולת שיהיה מלאך אחד עושה וגומר השליחות⁶⁶.

אכן היינו דוקא בעומד באמצע קריאת שמע, אבל באמצע התפילה מבואר במשנה (ברכות ל:) שאפילו המלך שואל בשלמו לא ישיבנו, ואפילו נחש כרוך על עקבו לא יפסיק. ונראה שאף את זה יש ללמוד מהך פרשתא, שבשעה שהתחיל אברהם אבינו בתפילה התבטא לאמר - ואנכי עפר ואפר. ועל פי פשוטו יפלא, הלא ביטוי זה עומד בסתירה גמורה לכל היסוד של כבוד האדם. אלא ודאי צ"ל (כמו שאומרים העולם בשם הרבי ר' בונם מפרשיסחא), דבאמת שני פסוקים יש בספר תהלים הסותרים אחד את השני בנקודה זו. דכתוב אחד אומר ותחסרהו מעט מאלקים וכבוד והדר תעטרהו, וכתוב אחד אומר - מה אנוש כי תזכרנו.

יידיגע ויכח אברהם אמר רב חנן בר רבא אמר רב אבהו הוה שונפטר אברהם אבינו בן השנים עשרו כל גדולי אומות העולם בשורה ואמרו אוי לו לשלם שאבד מנהגו ואני לה לפיכך שאבד ייבכרנושה: צ"ל

והנה ששה אנשים נצבים וגו' ברש"י אחד לבשר את שרה ואי להפוך את סודם שאין מלאך אחד עושה ב' שליחות וכו' ולבסוף פ"י רש"י ורפאל שריפא את אברהם הלך להציל את לוט וכו' ותמהו המפרשים דהא אין מלאך אחד עושה שתי שליחות ונראה דיש להבין מה ענין הוא דאין מלאך אחד עושה ב' שליחות וכי לעולם אינו עושה רק שליחות אחת. לכן נראה דהנה נאמר (ישעיה כד) תמוגגנו ביד עונינו ופי' המפורשים שמכח העון נברא מלאך משחית והוא עצמו מכה ומשחית ומעניש להחוטא וכן הוא כשעושה מצוה אחת קונה לו פרקליט אחד ועומד בעזרו תמיד לזה אלו המלאכים שנשלחו כאן נבראו ממעשים הטובים וממדותיו שעשה נבראו והיינו שאין מלאך אחד עושה ב' שליחות שמלאך שנברא ממצוה שעשה שמחמת מצוה זו זכה לטובה זו והוא מעין מצוה שעשה ואינו משמש לאחר ולזה כתב רש"י שפיר בלוט שלא היה לו זכות שיברא ע"י מלאך רק זכות אברהם שעמדה לו לזה כתב שמלאך שריפא את אברהם הלך להציל את לוט, וכוונתו שמלאך שנברא בזכות אברהם והלך לרפא אותו. אותו זכות עמדה לו גם ללוט להצלתו:

4) א"י

6) א"י

כשהיה לאיש יותר מאשה אחת היה לכל אשה אהל נפרד בשביל עצמה, ולכן כשנולד יצחק והוכנס לברית היה כל זה באהלה של שרה שהרי תינוק הצריך לאמו הוא, אבל ישמעאל היה כבר גדול והיה נמצא אצל בית אברהם, דודאי עד שנגמל ישמעאל היה הוא אצל אהל הגר אמו, אבל כשגדל ישמעאל ונגמל שאז נהיה כקטן שאינו צריך לאמו, אז הוא נכנס לביתו של אברהם אביו כדי להתחנך במצוות, וכדמצינו בחחילת הפרשה שלקח אברהם בן בקר רך וטוב ונתנו אל הנער, ופירש"י וז"ל: זה ישמעאל לחנכו במצוות עכ"ל, והיינו שהוא היה מצוי אצלו כדי לחנכו, ואילו שרה היה לה אהל משלה ששם היה יצחק עד שנגמל.

16) ולפ"ז נבין הכל, כי מכיון שנגמל יצחק ויצא מאהל אמו ונמסר לרשות אביו להתחנך אז עשה אברהם משתה גדולה וזהו מה שחרגם אונקלוס ויגמל: ואתחסיל, מלשון חסל, כלומר שכאן נגמרה התקופה בה היה יצחק צריך לאמו ומכאן ואילך נמסר לרשות אביו, והרי זה כמו שאנו עושים משתה גדולה כיום הבר מצוה משום שאז הוא נכנס לרשות עצמו [ואפשר שהיה אז בן כ"ד חדש וכמש"כ רש"י, וכדמצינו בשמואל א' ח"ב] אצל שמואל הנביא שבגיל כ"ד חדש הביאתו חנה לבית המקדש להתחנך אצל עלי הכהן, והיינו שבימיהם אפשר שמגיל זה ואילך כבר נחשב לקטן שאינו צריך לאמו, ומעתה ראתה שרה את בן הגר המצוה מצחק, כי עד עכשיו באמת היא לא הכירה אותו ולא ידעה את מחשבותיו ואת מעלליו, אבל עכשיו שראתה שישמעאל היה מצחק, מיד צייתה לאברהם לגרש אותו מביתו — כי לא יירש בן האמת הזאת עם בני עם יצחק, והיינו שהירושה שאנו מרברים עליה כאן אין הכוונה לירושתו הכספית שיוריש אברהם לצאצאיו, אלא הוא כמו שאמר הקב"ה לאברהם [ט"ו פ"ד]: לא יירשך זה כי אם אשר יצא ממעיך הוא במקומך — מורשתך הרוחנית — לא יהיה אליעזר, מלשון מורשה קהלת יעקב, וכמו"כ כאן לא רצתה שרה שממלא מקומו של

לכאורה יש לתמוה על דברי שרה, הא אברהם בתקופה ההיא היה בן מאה שנה, ותרח אביו היה עדיין חי [שהרי אברהם נולד כשהיה חרח בן שבעים וחרח חי מאתיים וחמש שנה], ואעפ"כ כבר מתחילה שרה לדון ולהתווכח על דבר ירושתו של אברהם, ולכאורה אין זה דרך ארץ מצדה של שרה. עוד יש לתמוה עמש"כ ויגדל הילד ויגמל וגו' ותרח שרה את בן הגר המצרית גו' מצחק ותאמר לאברהם גרש האמה הזאת ואת בנה וגו', הרי שלא רצתה שרה לגרשו רק עד אחר הגמילה, אבל באמת מבוואר במדרש [פרשה נ"ג אות י"ב] שכבר כשנולד יצחק אמר ישמעאל "שוטים אתם אני בכור ואני נוטל פי שנים", וא"כ מדוע לא רצתה לשרה לגרשו מיד כשנולד? ³¹

ועיין בפסוק י"ב: ויאמר אלקים אל אברהם אל ירע בעיניך על הנער ועל אמתך וגו'. וראיתי בספר "נתינה לגר" שדקדק על מה שחרגם אונקלוס חיכת הנער "עולימא", ואילו במשך כל הפרשה כולה להלן כל מקום שזכר הנער חרגם בלשון "רביא", עיין בפסוק י"ז: וישמע אלקים אל קול הנער שתרגם "קלה דרביא", וכן קומי שאי את הנער וכו'. ועיי"ש שהביא לתרץ בשם ספר אחד שכוונת הפסוק באמרו אל ירע בעיניך על הנער כוונתו ליצחק, ועיי"ש, אבל זה ודאי אינו, כי הרי מסיים כי ביצחק יקרא לך זרע, וא"כ עלינו לבאר כוונת אונקלוס בזה.

אמנם ביאור הדבר הוא, דהנה רואים אנחנו מכמה מקומות במקרא דכזמניהם-

7) רמב"ן

כב (א) והאלהים נסה את אברהם. ענין הנסיון³ הוא לדעת⁴ בעבור היות מעשה האדם רשות מוחלטת בידו. אם ירצה יעשה ואם לא ירצה לא יעשה יקרא נסיון מצד המנוסה, אבל המנוסה יתברר יצוה בו להוציא הדבר מן הכח אל הפועל⁵, להיות לו

שכר מעשה טוב לא שכר לב טוב בלבד. ודע⁶ כי השם צדיק יבחן, כשהוא יודע בצדיק שיעשה רצונו וחפץ להצדיקו יצוה אותו בנסיון ולא יבחן את הרשעים אשר לא ישמעו. והנה כל הנסיונות שבתורה לטובת המנוסה⁷.

8) כ"י קמ"א

כב (א) והאלהים נסה את אברהם. זו היא פרשת העקדה אשר ישראל בטוחים להיות זכות העקדה מגין עליהם בכל דור ודור. ואין הנסיון חס ושלום אצל ה' יתברך אלא אצל הבריות. להודיע גדול מעלת הצדיק או הנביא, וכו' אמר הכתוב:

1 ברש"י נודרו למצוה ויחבש הוא בעצמו ולא צוה לאחד מעבדיו
 שאהבה מקלקלת השורה ואותו הדבר נאמר בבלעם (במדבר כב: כא)
 ויקם בלעם בבקר ויחבש את אתנו ופרש"י מכאן שהשנאה מקלקלת
 השורה אמר הקב"ה רשע כבר קדמך אברהם אביהם וכו' וצ"ב מהו הכבר
 קדמך. והנראה דרצו ללמדנו דבחיצוניות אין ניכר ההבדל בין אהבה
 6 ושנאה דשניהם מולידים אותו הזריות המקלקלת את השורה אף דבעצם
 החילוק ביניהם הוא בין חשך לאור דקדימת בלעם מתוך שנאה ממארת
 ומוליד זריות לעשות מה שהוא חושק בחפץ לב משא"כ אברהם מזדרו
 לעשות מעשה היפך עצמיותו והיפך כל מה שמסר כל חייו עליו אלא כיון
 שבושר בו אהבה לקיים ציווי השם הוא מזדרו לעשות ציווי אף בדבר
 11 שלא נעים לו וזהו מה שאמרו כבר קדמך דזריותו עולה פי כמה על
 זריותך. והנה למדו חז"ל מכאן לזריון מקדימין למצות ואף דמילה כשר
 כל היום וזיון מקדימין למצוה (פסחים ד). שנאמר וישכם וכו' אף דזה
 שייך לכל המצות מ"מ נקטו חז"ל לימודם דוקא במצות מילה משום
 דמילה הוי כעין מעשה עקידה שהביא צער לינוקא שהוא אהב אלא דכיון
 14 דיש בה חותם של ברית עם הקב"ה הוא מזדרו למצוה כאברהם.

(א) ויהי אחר הדברים האלה, אחר מה שקרה לאברהם עם
 מלך וארכו לו שם הימים וכו' לו לבאר שבע לגור שם, היה
 ר' היה שנסה אלהים את אברהם בדבר בנו יחידו. וענין
 יון קשה מאד לספרו על האל, כי הוא חוקר לב ומבין כליות
 כי אברהם יעשה מצותו. ואם להודיע לבני העולם, הנה לא
 שם בעת העקדה אלא אברהם ובנו יצחק כי אפילו נעויו
 לב עמו לא ידעו בזה דבר ומי הודיע דבר זה לעולם, ואפילו
 הוא מספר מי היה מאמין לו, והאמת כי הנסיון הזה כזי
 אות לבני העולם אהבת אברהם השלמה לאל ולא נעשה
 הדורות אלא לדורות הבאים המאמינים בתורה שכתב
 רבינו ע"ה מפי האל ובספוריה שיראו עד היכן הגיעה
 אברהם לאל וילמדו ממנו לאהבה את ה' בכל לבכם ובכל
 כי אברהם היה אוהב את יצחק יותר מנפשו כי הוא היה
 יאם ימות הוא ימות בטבעו בשיבה טובה זקן ושבע, אבל
 יה נער ועדיין לא היה לו אשה ובניו ולא נהנה מן העולם,
 מות הוא יהיה הדבר ההוא קשה ובניו ולא נהנה מן העולם,
 נת נפשו אהבו, ועוד, שהיה לו בן זקנים, וכשאמר לו הנה
 הו שם לו לעולה, היתה כל האהבה והחיבה כאין בעיניו
 אלא ולא נסה הלא אמרת לי כי ביצחק יקרא לך זרע (לעיל
). ולא התפלל לו עליו אלא כיון שאמר לו עשה כן, מיד
 ומהר לעשות רצון האל ולא חשב שום אהבה כנגד
 ויחבש את חמורו

עולם מקשים על נסיון העקידה, כי כל יהודי שהי' שומע מהקב"ה קח נא את בנך את יחידך וגו', הי' הולך לעשות רצון קונו, ומה הוא המשיבות של זה הנסיון במצותו. הלא ראינו צעינו כמה רצונות יהודים תמימים וראים שהלכו לקדש שם שמים מצוי לזוי של נצואה, והרבה תירושים נאמרו על זה. וראיתי בצאי עזרי (נהל' יסודי המורה) שז' על זה דברים נפלאים, כי ידוע כי הנצואה מהקב"ה הוא צאספקלריא שאינה מאירה, ורק משה רבנו ראה צאספקלריא המאירה, דהיינו נצואת זה הדבר. וידוע מה שאמר המהרי"ל דיסקין וכן כי הפרי לדיק, דכל המורה כולה נמסרה למשה, כי המורה הוא צאי "זה הדבר", ונעשה כן ע"י שמשא רבנו כתבו לפי מדריגתו, אבל עמם הנצואה להצות הקדושים הי' צאספקלריא שאינה מאירה. ולפ"ז אומר הצאי עזרי, אנו מציינים את הנסיון של העקידה, כי המראה הנצואה של העקידה הי' צאספקלריא שאינה מאירה, ואברהם אבינו הי' צריך צכח הנצואה להצין הנצואה, ואילו הי' לו איזה נגיעה, לא הי' מצין שהנצואה הוא, שמצקים ממנו קח נא את בנך וגו'. רק צכח זה שהי' כולו נקי מכל נגיעה לאהבת עצמו וכו', הי' ציכולתו לראות הנצואה כמורה שחוצעים ממנו עקידה. ודבר זה להיות נקי מנגיעה, הי' צריך להיות נמשך כל הזמן מהנצואה עד גמר העקידה, כי ע"י נגיעה אח"כ הי' ירוח לראות הי' משה

1 ודבריו יתורן קו' העולם למה הוא נסיון לאברהם ולא ליצחק, הלא גם יצחק עבר נסיון גדול בהיותו בן ל"ו שנה, שלא מיחה והי' כל העקידה רק בהסכמתו, וא"כ הרי גם הוא מסר נפשו. רק יצחק שמע זה מנציה מוחוק, הוא אברהם אבינו, וממילא כאשר הוא שמע נצואה הי' מחויב להאמין כי כן נצטווה, וממילא לא הי' עצורו נסיון.

והנה גם אנו עוצרים כל יום וכל עת נסיון 11 כזה, כי אין לנו נצואה, ואין אמתו ידוע עד מה, אבל הלא הקב"ה מדבר לכל אי מאתנו ע"י כל הדברים שקורה לאדם. כל דבר שאדם פוגש, רואה, או כל דבר קוב או לא טוב, הוא קריאה להאדם מאת הקב"ה, והאדם צריך לראות דרך זה האספקלריא שאינה מאירה כלל, והוא הסתר גדול, מה השי"ת רוצה ממנו. ואם האדם אין לו נגיעות הרי הוא שומע הקול קורא "קח נא את בנך את יחידך", שומע כי קוראים אליו לשנות את מעשיו, לעשות זה או לא לעשות את זה, לחק צניו וצנותיו כך או להפסיק איזה דברים. והכל מלי צוה, שהאדם יסלק נגיעותיו ויהי רוצה לשמוע ולראות מה שהשי"ת רוצה ממנו. והרבה צריכים לחשוב דברים אלו ולראות האמת ור' רמב"ם